

ve istilâsı altında kalan peyk memleketlerinden sonra dahi geri Asya, Afrika ve cenubî Amerika kıtalarında yayılmasında da, içtimâî şartlar yanında, siyasî ve psikolojik unsurlar da rol oynamaktadır. Filhakika müstemlekeci Avrupa devletlerine karşı kötü hatıraları unutmak mümkün iken bazı yeni hadiseler milletler-hapishanesini doğuran Rusya'ya ve rejimine yaklaşmaya sebep olmuş; aşırı bir sosyalizm İslâm dünyasına da sirayet etmiştir. Avrupa medeniyeti, böylece, sebepler ne olursa olsun, kendi sebepleri gibi en yüksek noktasına çıkmakla ve hârikülâde keşifler yapmakla beraber madde-ruh muvazenesini kaybetmiş; materyalizmin ağır baskısıyla tek ayak üzerinde duramaz olmuştur. Gerçekten Avrupa ikinci cihan harbinde harap olmuş ve hakimiyetini de kaybetmiştir. Harpten sonra Amerika yardımı ile durumunu düzelten ve bir milletler federasyonunu kurmakla uğraşan Garbî Avrupa tekrar büyük bir kuvvet olmak yolunda bulunuyor. Bununla beraber Avrupa medeniyeti kendi eseri olan materyalizmin ve korkunç silâhların tehdidinden de kurtulamamış ve dünyayı da aynı tehlikeye maruz bırakmıştır. Garp medeniyetinin en ileri ülkelerinde ve Amerika'da cereyan eden bozukluklar ve hadiseler manevî buhranın derinliğini göstermekte ve madde-ruh muvazenesi kurulmadıkça medeniyetin emniyet kazanamayacağını ortaya koymaktadır. Esasen İslâm ve Yunan-Roma medeniyetleri gibi Avrupa veya Hıristiyan medeniyetinin de dahilî ve haricî sebeplerle aynı inhitat safhalarına geçirmekte ve mukadder medeniyete doğru hızla ilerlemektedir. Bu durum tarihte olduğu gibi, dünyanın başka bir ülkesinde yeni bir medeniyet merkezinin doğması ile beşeriyetin, ağır tecrübelerden sonra, kurtulmasına mı veya ihtiyar küremizle birlikte insanlığın katastrafik çöküşüne mi delâlet edecektir? Bu ve daha birçok sual ve meseleler gelecek bahislerde ele alınacaktır.

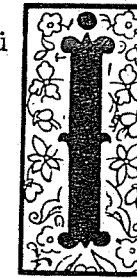
NOT : Osman Turan'a aid «Din ve Medeniyet» (sayı: 26) adlı makalede çıkan şu baskı hatalarını özür dileyerek düzeltiriz:

Yanlış	Doğru	sh	str.
Hayal	Hayat	2	29
Dinden	Dindar	3	8
Nilekim	Nitekim	4	5
Aktarmakt	Artırmakta	"	28
Tasarruftan	Davranıştan	"	38
Uzuvları	İnsan uzuvları	5	9
Sağıtayan	Sağlayan	"	15
Saptanmış	Saplanmış	"	22
Dinler	Dinlerin	"	48
İmhaya	İnkıza	6	11
Tahrikine	Tahribine	"	13
Bir	Bu	"	"

İlâhiyât

İlâhî Dinlerin Fonksiyonu

Osman CİLACI
Konya Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

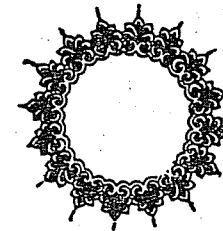

İLÂHÎ din sözü, «Allah tarafından vaz edilmiş din mânâsına» gelir. Aynı mânâyı «semâvî din», «edyân-ı münzele», «hak din» (1), «din-i tevhid», «vahye müstenit din» terkipleri ile de ifade edebiliriz. Bütün bu tâbirlerin dile getirmek istediği gerçek mânâ, tahrife uğramamış, aslı hüviyetlerini muhafaza etmiş Müsevîlik (2) ve Hıristiyanlık (3) hakkında kullanılırdı. Fakat bugün bu terimler ancak İslâm Dini için geçerlidir. Musevîlik ve Hıristiyanlık aslı hüviyetleri ile artık mevcut değildirler. Bu hakikati teslim edenler arasında müsevî ve hıristiyanlar bulunduğu gibi, bu gerçek karşısında ihtida edenler de mevcuttur.

Bütün ilâhî dinler itikat bakımından daima aynı esasları getirmiştir. Değişik gibi gördüğümüz hususlar, fer'i ad altında toplanan ahkâma aittir. Yani bütün semavî dinler, itikâdî hükümler getirmeleri yönünden müşterek bir özellik taşır (4). Hadd-i zâtında tahrif edilmemiş hüviyetiyle Musevilik ve Hıristiyanlık da, Müslümanlığın telkin etmek istediği hakikatleri talim etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) in tebliğ ettiği din olan İslâm ise, dinlerin bir sonu ve tamamlayıcısıdır. Artık İslâm'dan sonra bir din gelmeyecektir; gelmesine de lüzum kalmamıştır (5).

Semâvî dinlerin vâz'ı bizzat Allah'tır. Peygamberler ise din tebliğcisidirler; onlar Allah'tan telâkki ettikleri emir ve yasakları insanlara bildirmekle vazifelidirler.

İlâhî dinlerin, bir nebî, rasul tarafından tebliğ edilmiş olmaları, Allah'a iman esasını getirmeleri, kıyameti ve buna iman etmeyi emretmeleri, ilâhî bir kitaba dayanmaları, iyi bir içtimâî cemiyetin te'sisini gaye edinmeleri, meleklerle imanı emretmeleri, yalnız Allah'a ibadet etmeyi bildirmeleri, te'sisini hedef aldıkları cemyette adalet, kardeşlik ve müsavaat duy-

gularını kuvvetlendirmek v.b. hususlarda müşterek bir görüş içinde bulunmaları ve bunların her semâvî dinde mümeyyiz birer vasıf olduğunu da kaydetmeliyiz.

Semâvî dinlerin mahiyetlerini ve başlıca özelliklerini ana hatlarıyla tesbit ettikten sonra; fonksiyonlarının ne olduğunu açıklayabiliriz.

Önce «din» in birkaç tarifini verelim:

«Din, akıl sahiplerini, Hz. Muhammed (s.a.v.) in nezdinde getirdiği şeyleri kabule çağıran ilâhî bir kanundur» (Seyyid Şerif).

«Din, öyle bir hassa-i idraktır ki muhtelif isimler ve şekiller altında insan onunla mutlak nâmütenâhiyi his ve fehm eder. Bu hassa olmasaydı, yani insanların fitratında böyle bir istidat bulunmasaydı din meçhul ve gayr-ı mümkün kalırdı» (Şehbenderzâde Filibeli A. Hilmi, Tarih-i İslâm).

«Din, zevi'l ukûlu hüsn-ü ihtiyarı ile bizzat hayırlara sevkeden bir va'z-ı ilâhîdir» (M. Hamdi Yazır).

«Din, aczini, kudretsizliğini duyan ruhların en yüksek bir kudret ile münasebet ve ilgi kurmalarıdır» (Auguste Sabatier).

«Din, ruhun öyle bir kuvvetidir ki insana havas ve akıldan müstakil olarak muhtelif isimler ve muhtelif remizlerle nâmütenâhiyi idrak istidadını verir» (Max Müller).

«Din, insanın bütün vazifelerinde ilâhî emrin bilinmesi ve tanınmasıdır» (Kant).

Bu târifleri daha da çoğaltmak ve ayrıca kelimenin etimolojisi üzerinde durarak açıklamalar yapmak mümkündür; fakat bu husus konunun işleniş ve mevzu ile alakası cihetinden tâlî bir durum arz etmektedir.

İnsan yaratılışı icabı maddî ve rûhî bir bünyeye sahiptir ve bu iki varlığını idame ettirebilmek için kendilerine has gıdalarını temin etmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh ruh cihetinden olan ihtiyaçlarını din temin edecektir. Din, bir ihtiyaç olarak her asırda, her ülkede daima aranılan bir müessesedir (6). İlimin başdöndürücü bir hızla terakkisi, teknik imkânların ve buluşların her geçen gün büyük bir hamle kaydettiği asrımızda bile; dine olan ihtiyaç o nisbette artmıştır:

1) Ruh ve sinir hastalıkları en iyi şekilde ancak dînî telkinlerle tedavî edilebilmektedir. Bu husus tecrübelerle sabit olmuştur (7).

2) Mânevî hayatını ihmal eden kimseler devamlı bir huzursuzluk ve dengesizlik hissederler. Böyle bir huzursuzluğa düşen insan şüpheli olur. Şüphe ve evhamdan kurtulmak ise ancak rûhî ihtiyaçların tatmin edildiği dine bağlanmakla mümkündür.

3) Ahlâkî olgunluk ve ahlâkî fazilet hasletleri ancak din duygusu sayesinde gelişebilir. Beşerî münasebetlerde ahlâkî olgunluk ve faziletin önemi ise izahtan vâbestedir.

4) Din, fertleri birleştirici (8) bir hüviyete sahiptir. Hiç bir sistem veya felsefî doktrin din kadar toplayıcı, birleştirici ve müntesiplerini doğruluk ve fazilet sahibi kılamaz. Çünkü

indî, ferdî ve enfüsî olmaktan kurtulamadığı için bu sistemler, günün birinde silinip gitmekten ve târihî bir hâtırâ olmaktan öteye geçemez.

5) Din, bir disiplin olarak fert ve cemiyet hayatını düzenleyen, kitleleri kardeşlik duyguları içinde yaşamaya sevkeden bir müessesedir (9). H. Kâzım Kadri (şeyh Muhsin-i Fânî) dinde gayenin, «ta'zim-i ulûhiyet ve tehzib-i nefis olduğunu, ibadetten maksadın da bu olduğunu» kaydetmektedir (10).

Bugün modern dünyada da kat'i olarak anlaşılmıştır ki, din duygusu insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Uzun seneler din duygusuna sırt çevirmiş insanlar bile; huzursuzluklarını gidermek için yine dine dönmek mecburiyetinde kalmışlardır (11).

Din, insan için bu derece vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak hissedildikten sonra; ilâhî dinlerin bu ihtiyacı karşılamadaki rollerinin araştırılması kendiliğinden önem kazanır.

İlâhî dinler, zaman zaman, Allah'ın, peygamberleri vasıtasıyla insanları ıslah ve doğru yola iletmek için gönderdiği nizamlardır. Semâvî dinler içinde muayyen bir kavme hitap edenleri bulunduğu gibi; bütün insanlığa şâmil olanı da vardır (12). Gerek kısmî, gerek umûmî olsun, ilâhî dinlerin; insan oğluna tevcih ettiği davetler, daima onun bir takım mükellefiyetlerle karşı karşıya bulunduğu ve yaptığı her şeyden mükâfat veya mücâzât göreceği esasına dayanır. İşte bu açıdan baktığımız zaman, ilâhî dinlerin müşterek bir özellik taşıdıklarını görürüz. O da ferdin ıslahı, iyi bir insan olarak yaşaması, dolayısıyla cemiyetin de huzur ve sükuna kavuşmasıdır.

Semâvî dinlerin, bu gerçekleştirmek istedikleri huzur ne dereceye kadar tahakkuk etmiştir; daha açık bir ifade ile gerçekleşmesi arzu edilen huzurun ölçüsü nedir, ne olmalıdır? Bu ve buna benzer hususlar belki münakaşa mevzuu edilebilir; her din ve meslek mensubu bu konularda ayrı ayrı kanaatler serdedebilir; ama asgarî müşterek denen hususlarda birleşmek mümkündür. İşte semâvî dinleri bu açıdan ele alırsak bundan çok daha fazlasını tahakkuk ettirmiş olduklarını görürüz.

İçinde yaşadığımız asrın bir nev'i özelliği gibi görünen dinsizlik; aşağı yukarı iki asır önce makina kudretiyle kazandığı geçici galibiyetini, uzun ömürlü kılamiyacağını daha şimdiden görmektedir. Çünkü günümüzde eski muannit dinsiz tipleri bulunsa bile, onların yalanlarını kabul edecek saf insanların bulunmaması gerekir.

İlâhî dinlerin dışındaki sistemlerden medet umma gafletine düşenler veya böyle bir cereyanın bizzat mürevvîleri bulunanlardan, tuttıkları yolun sakîm olduğunu görmeye başlayanlar yok değildir. Bu durum karşısında, aslî hüviyetlerini yitirmiş olan Musevîlik ve Hıristiyanlık; insanlığın arzu ettiği iç huzurunu elbette ki temin edemeyecektir. Her geçen

gün, çeşitli vesilelerle ihtida edenlerin artması, bu iddiayı te'yit eder (13).

Netice olarak ilâhî dinler içinde va'z olunduğu gibi kalan tek din, İslâm dini'dir. Semâvî dinler içinde kıyamete kadar fonksiyonunu sürdürebilecek din de yine İslâm Dini'dir. Çünkü asrın ve ihtiyaçların değişmesi nisbetinde ferdin ve cemiyyetin karşılaşacağı müşkülleri gözecek hal çarelerini beraberinde getiren yegâne din islâmiyettir.

(1) «Din-i hak, hakkın dini, bütün insanlığın hukukunu tekeffül eden, Hak Taâla'dan başkasına ibadeti kabul etmeyen din-i islâmdir» (M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1935, VI, 4439).

(2) Hz. Musa (a.s.) ya izafetle bu ismi almıştır. Yahudilere nisbet edilmek suretiyle Yahudilik de denir.

(3) «Hrist kelimesi Yunanca Khristianos kelimesinden gelir. Chretien (Hristiyan) kelimesi de aynı köktendir.» (M. Nihat Özön, Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü, İst., 1962).

(4) el-Mü'minun, 52. âyeti bu hususa işaret etmektedir. «Dinin esas-ı akâid de, şeriatlerinin asıllarında birdir. Bütün peygamberler değişmeyen asıllarda iema halinde birleşmişlerdir. O asıllar Allah'a, meleklerle, kitaplara, âhiret gününe, kaza ve kadere iman etmek gibi esaslardır. Şeriatler ise o esaslara fer'ileri olmak üzere peygamberlere indirilen daha hususî esaslardır. Şeriatler ise o esaslara fer'ileri olmak üzere peygamberlere indirilen daha hususî hükümleri muhtevîdir (Hucce'tü'l-lâhu'l-Bâliğâ)» (H. Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, İst., 1965, II, 620).

(5) «... bugün sizin dininizi kemâle erdirdim; üzerimizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak müslümanlığı (verip ondan) hoşnud oldum...» el-Mâide, 3. âyeti ile bu hakikat açık bir şekilde ifade edilmektedir.

(6) İkinci cihan savaşında mağlubiyet emarelerini görünce din tanımayan Sovyet Rusya bile, askerinin mânevîyatını takviye için cepheye din adamı göndermek mecburiyetinde kalmıştır.

(7) «Fransa'da Lourdes şehrinde dua ve telkin yolu ile rûhî hastalıklar yanında birçok uzvî hastalıklar da tedâvî edilmektedir.» (Dr. Alexis Carrel, Dua, (ter. M. Alper Yüceyürek), İst., 1961, s. 31).

(8) «Hepiniz toptan sınıksız Allah'ın ipine sarılın. Parçalamp ayrılmayın...» Âl-i İmran, 103. âyeti bu hususa işaret eder. Bu âyetteki «Allah'ın ipine sarılın» dan kastedilen mânâ, «Kur'an-ı Kerim'e, İslâm Dinine, Allah için ihlâsa, Allah'ın emrine, Allah'a itaata» dır. (Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, I, 100).

(9) Kur'an-ı Kerim'de, dinin gâyesinin Allah'ı ululamak ve nefsi tehzîp olduğu çeşitli vesilelerle birçok âyetlerde açıklanmıştır: el-Bakara, 151, 243; Âl-i İmrân, 164-165; en-Nisa, 147; el-Ankebut, 45; el-Hac, 38, 77; el-Meâric, 19-22; el-Cum'a, 2; eş-Şems, 9-10; en-Nâziât, 18-19, 40-41; er-Ra'd, 28; el-Âraf, 33; el-En'âm, 120, 151; en-Nahl, 18, 30; Sebe', 13; ed-Dehr, 3; en-Nemi, 40; İbrahim, 7; Yûsuf, 40, 87; en-Nûr, 19; ez-Zümer, 26.

(10) Yirminci Asırda İslâmiyet, İst., 1939 h, s. 71.

(11) Henry Lank, Dine Dönüş (ter. Ö. Rıza Doğrul), İst., 1949. Bu kitapta dinin insan şahsiyetini ne derece etkilediği ve dinden uzak kalan fertlerin perişanlıkları anlatılmaktadır.

(12) Müslümanlık. el-Bakara, 119; en-Nisa, 79; el-isra, 105; el-Enbiya, 107; Sebe', 28; Fâtır, 24. ve benzeri âyetlerde, Hz. Muhammed (s.a.v.) e hitaben ilâhî rahmetin müjdecisi ve gerçek korkutucu olduğu, insanlara peygamber ve âlemlere rahmet olarak gönderildiği, bütün insanların peygamberi olarak ha'solunduğu, fakat insanlardan çoğunun bunu bilmediği v.s. gibi hususlara işaret edilmektedir.

(13) «İhtidalar Açısından İslâm Dininin Üstünlüğü» adlı makalemizde bu husus incelenmiştir. (Diyanet Dergisi, Mart-Nisan, 1970), sy. 94-95).

Kur'ân-ı-Kerim'i Güzel Okumak

M. Ali SARI
İst. Yüks. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

Kur'an-ı Kerim, düşünebilen insanların, ayrı ayrı yönlerden dikkatini çeken, kendine karşı geniş ilgi uyandıran sırlar yüklü ilâhî bir eserdir.

Müslümanlar onu ellerinden ve dillerinden bırakmadıkları gibi Hristiyan dünyası da Kur'an'a karşı bigâne kalamamış, Kur'anı görmeğe çalışmış, varlığını kabul etmiş çok güzel ifadelerle ona olan hayranlıklarını, Kur'anın eşsizliğini söylemeye çalışmışlardır.

Müslüman müellifler ise Kur'anın belâgatı, yani manasındaki ifâde ve ihata üstünlüğü, inceliği, güzelliği ile, Kur'anın lafızlarında meydana getirilen tenasüp yani erişilmez fesahat hakkında, son derece derin ve şumullü çalışmalar sonucu ciddi eserler ortaya koymuşlardır. Diyebiliriz ki bir benzerini ortaya koyma şöyle dursun, vasıflarını ifâdeden bile insanın aciz bulunduğu Kur'an, bu beyan şahikası etrafında meydana getirilen literatür hiç bir kitaba nasip olmamıştır.

Biz, Kur'an hakkında şimdiye kadar söylenenlerin en iddialısını yine Kur'andan dinleyerek konumuza gelelim:

«De ki, bu Kur'an bir benzerini meydana getirmek için İns ve Cinn bir araya gelseler, hattâ birbirlerine yardımcı da olsalar, onun gibisini meydana getiremezler.» (1)

Konumuz bu İLÂHÎ NAZMIN GÜZEL OKUNUŞU TILAVET ÖZEL-
LİĞİDİR.

Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'i okuma mecburiyetindedirler. Bunu, şer'î ifadesi ile şöyle söyleyebiliriz: KUR'AN'DAN NAMAZ CAİZ OLMAK KADARINI EZBERE BİLMEK MÜSLÜMAN HER ERKEK VE KADINA FARZ-I AYN'DIR (2). Kur'anın tamamını ezbere bilmek ise kifâî farzlardandır.

Görüyoruz ki Kur'an müslümanın ayrılmaz parçasıdır. İbâdetinde o, hafızasında o olduğu gibi, davranışında ve bütün iş hayatında da Kur'anın ısrarla işaret ettiği «Doğruluk» ve «Çalışkanlık» olacaktır. İnsanın kendi varlığını derinden duyabildiği zamanlar başta olmak